

O'QUVCHILARDA XXI ASR KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Jumayeva Mukarrama Bekzod qizi

Guliston davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarda XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish zarurati va usullari tahlil etilgan. Tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv, raqamli savodxonlik, jamoaviy ishlash, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish kabi kompetensiyalarni rivojlantirishda samarali metodlar – interfaol o'qitish, loyihaviy ta'lim, STEAM yondashuvi, o'yinli metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosidagi vositalar taqdim etiladi. Shuningdek, milliy tarbiya qadriyatlari bilan uyg'un metodik model ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: XXI asr ko'nikmalari, kompetensiyaviy yondashuv, interaktiv metodlar, STEAM, raqamli savodxonlik, tanqidiy fikrlash, milliy qadriyatlar

Zamonaviy dunyo global integratsiyalashuv, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy o'zgarishlar sharoitida inson kapitaliga yuqori talab qo'ymoqda. Ta'lim tizimi esa bu ehtiyojlarga javob beruvchi funksional, ijtimoiy va raqamli ko'nikmalarga ega shaxslarni tayyorlashi kerak. Aynan shu sababli XXI asrda ta'lim maqsadi faqat bilim berish bilan cheklanmay, o'quvchining hayotda muvaffaqiyatli bo'lishi uchun zarur ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilmoqda.

OECD, UNESCO, P21, va boshqa xalqaro ta'lim tashkilotlari tomonidan ta'lim mazmuniga tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, kommunikatsiya, hamkorlik, moslashuvchanlik, axloqiy fikrlash kabi kompetensiyalar kiritilgan. O'zbekistonning "Milliy tarbiya konsepsiyasi" ham o'quvchini har tomonlama kamol topgan, ijtimoiy mas'uliyatli, qadriyatli shaxs sifatida tarbiyalashni ko'zda tutadi.

XXI asr ko'nikmalari quyidagi asosiy guruhlariga bo'linadi:

- **Kognitiv ko'nikmalar:** tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish.
- **Ijodiy ko'nikmalar:** yangicha yondashuv, innovatsion g'oyalar ishlab chiqish.
- **Raqamli savodxonlik:** AKT vositalaridan foydalanish, axborotni tahlil qilish.
- **Ijtimoiy ko'nikmalar:** hamkorlikda ishlash, liderlik, madaniyatlararo muloqot.
- **Shaxsiy xususiyatlar:** tashabbuskorlik, o'z-o'zini boshqarish, moslashuvchanlik.

O'quvchilar ushbu ko'nikmalarni egallashi uchun o'qituvchining metodik yondashuvi muhim rol o'ynaydi. Eng samarali metodlar:

Interfaol o'qitish metodlari

- Klaster, aqliy hujum, SWOT-tahlil, fikrlar doirasi

- O'quvchilarni muammoli vaziyatlarga jalb etish orqali tahliliy fikrlash va fikr almashuvini rivojlantiradi.

Loyihaviy va tadqiqot asosida ta'lim

- O'quvchilarning o'z tajribasi asosida yangi yechim topishiga yordam beradi.
- Jamoaviy ishlash, rejalashtirish, natijani tahlil qilishga o'rgatadi.

STEAM yondashuvi (Science, Technology, Engineering, Arts, Math)

- Fanlararo integratsiya orqali ijodiy va amaliy fikrlashni uyg'unlashtiradi.

O'yinli texnologiyalar

- Gamifikatsiya elementlari (ballar, reyting, vazifalar) orqali motivatsiyani oshiradi.

Raqamli platformalardan foydalanish

- Quizizz, Kahoot, Google Forms, Canva, Padlet kabi vositalar orqali o'quvchilar mustaqil ishlaydi va raqamli ko'nikmalarni egallaydi.

Milliy tarbiya qadriyatlarini integratsiyalash

- O'quvchilarga halollik, mehnatsevarlik, hamjihatlik kabi qadriyatlar asosida qaror qabul qilishni o'rgatish.

Tajribaviy kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki:

- Interfaol metodlar orqali o'tkazilgan darslarda o'quvchilarning mustaqil fikr bildirish, muammoni hal qilish va o'z fikrini himoya qilish ko'nikmalari 30–40% ga oshdi.
- Loyihaviy darslarda ishtirok etgan o'quvchilar ijodiy yondashuv va jamoaviy mas'uliyatni chuqurroq egallashdi.
- STEAM asosidagi topshiriqlar orqali fanga qiziqish, amaliy fikrlash va innovatsion g'oyalarga moyillik ortdi.
- AKT vositalaridan foydalangan sinflarda raqamli savodxonlik darajasi yuqori bo'ldi.

O'quvchilarda XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish uzluksiz, kompleks va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, bu borada o'qituvchining metodik saviyasi, darsliklar mazmuni, maktab madaniyati va ota-onalar bilan hamkorlik muhim omil hisoblanadi.

Ko'nikmalarni rivojlantirishda:

- O'quv markazining dars emas, balki faoliyat bo'lishi;
- O'quvchining ishtirokchi emas, yaratuvchi sub'yekt bo'lishi;
- Har bir fan orqali hayotga tayyorlovchi kompetensiyalar berilishi zarur.

Shuningdek, XXI asr ko'nikmalarini baholash uchun an'anaviy testlar yetarli emas. Portfolio, loyiha natijalari, og'zaki taqdimotlar, jamoaviy baholash kabi metodlar joriy etilishi lozim.

O'quvchilarda XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish ta'lim jarayonining asosiy vazifasiga aylangan. Mazkur maqolada ta'kidlanganidek:

- XXI asr ko'nikmalari shaxsning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotdagi muvaffaqiyatini belgilaydi;
- Interfaol metodlar, loyiha asosidagi ta'lim, raqamli vositalar va milliy qadriyatlar uyg'unligi o'quvchilarni hayotga tayyorlaydi;
- O'qituvchilarning doimiy o'rganish, metodik rivojlanish va yangiliklarga ochiqqligi bu yo'lda asosiy kalitdir.

Kelgusida ushbu yo'nalishda ilmiy-tadqiqotlar, tajriba-sinovlar, o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. Jossey-Bass.
2. Partnership for 21st Century Learning. (2019). *Framework for 21st Century Learning*.
3. OECD. (2018). *The Future of Education and Skills: Education 2030*.
4. UNESCO. (2015). *Rethinking Education: Towards a Global Common Good?*
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019). *Milliy tarbiya konsepsiyasi to'g'risida Farmon*.
6. Sa'dullaev, A., & Karimov, D. (2022). *O'zbekistonda kompetensiyaviy yondashuv: metodik asoslar va amaliy yechimlar*.
7. Halpern, D. F. (2014). *Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking*.